

Wychowanie jako czynnik rozwoju człowieka

Rozpoczynając omawianie głównej problematyki tejże pracy, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na to, że wychowanie jest procesem szczególnie złożonym, który jest przeprowadzany przez różnorodne podmioty (np. przez rodziców, grupę rodzinną, szkołę, nauczycieli) i który istotnie stymuluje rozwój człowieka (przede wszystkim w ujęciu emocjonalnym oraz społecznym). Wychowanie jest więc zagadnieniem, które wielokrotnie zostało poruszane w literaturze przedmiotu i zakłada się, że jest ono jednym z głównych czynników rozwoju człowieka.

Bardzo trafną i dokładną definicję wychowania prezentuje W. Pomykało, który zwraca uwagę na to, wychowanie to: „(...) *świadome, celowe i specyficzne pedagogiczne działanie osób z reguły występujących w różnych zbiorach (rodzinnych szkolnych, innych) dokonywane głównie przez słowo (i inne postacie interakcji, zwłaszcza przez przykład osobisty), zmierzające do osiągnięcia względnie trwałych skutków (zmian) w rozwoju fizycznym, umysłowym, społecznym, kulturowym i duchowym jednostki ludzkiej (...)*¹”.

Wychowanie w opinii W. Okonia jest określane jako działania o charakterze świadomym i właściwie zorganizowanym, które bazują na relacji pomiędzy osobą wychowywaną oraz wychowującą. Zakłada się, że wychowanie skupia się głównie na tym, by rozwijać osobowość jednostki, a także wspierać procesy poznawczo – instrumentalne i emocjonalno – motywacyjne. W zakresie funkcji poznawczo – instrumentalnych, zwraca się uwagę na to, że wychowanie pozwala danej jednostce na dokładniejsze poznanie otaczającej ją rzeczywistości, a także prezentuje w jaki sposób możliwe jest oddziaływanie na niniejszą rzeczywistość. Natomiast w ujęciu emocjonalno – motywacyjnym, akcentuje się to, że za sprawą motywowania budowany jest stosunek człowieka względem świata, który go otacza i względem poszczególnych osób. Dodatkowo wychowanie w tym zakresie silnie wpływa na budowanie przekonań oraz postaw jednostki, na wyznawane przez nią wartości oraz kształtowane w życiu cele. Podstawowymi czynnikami, które wpływają na to, czy wychowanie rzeczywiście realizuje swoje funkcje i czy wspiera rozwój człowieka, są metody wychowawcze stosowane przez dany podmiot; jasność zasad wychowawczych; precyzja osoby wychowującej, a także to, czy normy te są zgodne z ogólnie przyjętymi zasadami. W literaturze przedmiotu wyszczególnia się wiele typów wychowania, z których każdy nieco inaczej wpływa na rozwój człowieka (bowiem skupia się na konkretnym aspekcie rozwojowym) – przykładowo mowa tutaj o wychowaniu umysłowym, moralnym, religijnym, obywatelskim (określanym też jako społecznym), wychowaniu estetycznym oraz wychowaniu fizycznym².

Wychowanie często jest ujmowane jako jeden z podsystemów procesu pedagogicznego, który skupia się na formowaniu człowieka i wszechstronnym rozwijaniu go. Wychowanie każdorazowo oddziałuje na rozwój człowieka, istotnie go

---

¹ Zob. W. Pomykało (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa 1996, s. 917.

² W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001, s. 445.

stymuluje i przekazuje człowiekowi bodźce, które są niezbędne do tego, aby się rozwijał i poszerzał swoje umiejętności oraz wiedzę. Na podstawie rozważań przedstawionych w literaturze przedmiotu uznaje się, że wychowanie charakteryzuje się tym, że:

- Wpływa na kształtowanie wartości oraz systemu motywacyjnego u jednostki,
- Pozwala człowiekowi na wykształcenie pewnych emocjonalnych przeżyć, które sprawiają, że uczy się on nazywać emocje, panować nad nimi, wyzbywać się emocji negatywnych albo przyswajać określone normy, rozumieć je, a także je zapamiętać,
- Jest to proces, który musi wykazywać odpowiednim stopniem spójności, by był efektywny – a więc zasady oraz wartości społeczne, które wychowanek nabywa, muszą natomiast współgrać z jego działaniami,
- Staje się ono głównym czynnikiem kształtującym doświadczenia o charakterze społecznym, a tym samym dba o to, by dziecko umiało funkcjonować w społeczeństwie i wcielać się w różnorodne role,
- W wielu przypadkach bardzo problematyczne staje się jednoznaczne określenie rezultatów wychowania oraz dokonywanie w tym zakresie prognoz (bowiem to, czy wychowanie jest efektywne jest także silnie uzależnione od samego podmiotu, który jest poddawany omawianemu procesowi),
- Efektywność wychowania uzależniona jest od wielu czynników indywidualnych oraz środowiskowych, a więc czynniki te mogą oddziaływać zarówno pozytywnie jak też negatywnie na jednostkę,
- Rezultaty wychowania na ogół są mniej widoczne i powstają zdecydowanie później niż wyniki procesu edukacji,
- Wyniki wychowania są także trudniejsze do jednoznacznej oceny niż wyniki procesu edukacji.

W związku z powyższym można zaobserwować, że proces wychowania jest bardzo często łączony z procesem edukacji i zakłada się, że niniejsze procesy silnie na siebie oddziałują oraz uzupełniają się wzajemnie³.

Omawiając wychowanie jako czynnik rozwoju człowieka, należy zwrócić szczególną uwagę na to, że silnie wspiera on rozwój osobowości jednostki. Wynika to z faktu, iż w czasie wychowania i za sprawą socjalizacji, jednostka uczy się tego, w jaki

---

³ M. Smetański, *Charakterystyka wychowania jako procesu pedagogicznego*, Kultura i Wychowanie, Nr 1, 2011, s. 177 – 178.

sposób funkcjonować w społeczeństwie, a także uczy się realizowania poszczególnych ról społecznych, głównych norm i zasad czy też akceptowanych ogólnie zachowań⁴.

Wychowanie, które ma miejsce przykładowo na terenie rodziny, staje się procesem, w którym młoda osoba jest przygotowywana do tego, by się usamodzielnic i żyć na dalszych etapach w sposób niezależny. W związku z tym wychowanie przekazuje różnorodne doświadczenia i stara się je w sposób jednoznaczny zestawić z rzeczywistością, a następnie osoba wychowywana ma możliwość kształtowania pewnych czynności, przeżyć albo też refleksji o swym dotychczasowym życiu. Rodzina w pierwszym etapie rozwoju dziecka (a więc w czasie, gdy jego rozwój jest najsilniejszy), jest grupą, która przede wszystkim wychowuje (na ogół rolę tę pełnią rodzice oraz dziadkowie). To właśnie w rodzinie młody człowiek ma możliwość nawiązywania relacji międzyludzkich, może uczyć się rozwiązywania problemów, sporów, a także uczy się, w jaki sposób prezentować swoje poglądy, emocje czy też wątpliwości. Z tego względu wychowanie w tym zakresie bardzo silnie wiąże się z procesem edukowania i zakłada się, że niniejsze procesy nie tylko uzupełniają się wzajemnie, ale przede wszystkim realizują wspólne cele (a więc mowa tutaj o tym, iż starają się zapewnić optymalny i wszechstronny rozwój dziecka). W czasie wychowywania dziecko zdobywa cenne umiejętności życiowe, które może następnie wykorzystywać na co dzień w swym życiu i które wpływają na to, w jaki sposób kształtuje ono swoje zachowania⁵.

Omawiając oddziaływanie procesu wychowawczego na rozwój człowieka, konieczne jest także zwrócenie uwagi na to, że wychowanie przekazuje określone wartości, które potem bardzo istotnie oddziałują na zachowania jednostki, jej cele życiowe czy też na to, w jaki sposób będzie ona realizowała ona swoje marzenia, a także inne przedsięwzięcia. Zatem trzeba skupić się na tym, jakie wartości należy przekazywać, by młody człowiek miał możliwość w sposób optymalny się rozwijać. Na podstawie E. Piecuch zauważa się, że w czasie wychowywania konieczne jest nabywanie takich wartości jak: szacunek, zaufanie, życzliwość, uznanie, solidarność, umiejętność nawiązywania kontaktów z innymi osobami, miłość oraz bezpieczeństwo. Jeżeli wychowanie przeprowadzone jest tak, by stymulować niniejsze wartości, to nie tylko dochodzi do optymalnego wpływu na rozwój człowieka, ale jednocześnie do

---

⁴M. Smetański, *Charakterystyka wychowania jako procesu...*, op. cit., s. 71.

⁵E. Piecuch, *Wychowanie szczęśliwego człowieka podstawowym celem rodziców*, Repozytorium, Nr 10, 2016, s. 77 – 78.

stworzenia mu najbardziej optymalnej atmosfery do tego, by mogło harmonijnie się rozwijać, zdobywać nowe umiejętności oraz poszerzać posiadaną przez siebie wiedzę. W momencie, gdy atmosfera wychowawcza nie jest odpowiednia (np. dziecko nie czuje się bezpiecznie, nie czuje się kochane albo też nie jest traktowane z należyty szacunkiem), to wówczas proces wychowania i edukacji nie może zostać właściwie przeprowadzony, a sytuacja ta istotnie oddziałuje na rozwój młodego człowieka (np. obawia się on budowania relacji z innymi osobami, jego samoocena jest bardzo niska, nie zna swoich wad i zalet czy też nie potrafi wcielić się ono w różnorodne role społeczne i realizować obowiązki w tym zakresie)⁶.

W opinii Cz. Wiśniewskiego wychowanie oddziałuje przede wszystkim na rozwój społeczny człowieka, niemniej jednak rozwój ten jest uzależniony od rozwoju poznawczego, umiejętności sprawnościowych oraz od rozwoju moralnego i fizycznego. Niniejsze rozważania jasno wskazują, że wychowanie w sposób niezwykle szeroki oddziałuje na to, jakie działania podejmuje człowiek, czy odpowiednio się rozwija, a także jak szybko nabywa nową wiedzę i umiejętności. Za sprawą wychowania człowiek uczy się także do tego, by przystosować się do określonych warunków – a więc np. mowa tutaj o współczesnym świecie, który jest silnie powiązany z nowoczesnymi technologiami oraz ich oddziaływaniem na człowieka. Aktualnie wychowanie skupia się też na tym, by nie tylko zapewnić człowiekowi odpowiednie wykształcenie, ale przede wszystkim aby dbać o jego dojrzałość w różnych aspektach. Bowiem człowiek dojrzały to osoba, która umie dostosować się do bardzo odmiennych warunków, jest świadoma swojej wartości i przejawia określone zachowania oraz zwyczaje. Oczywiście zadania procesu wychowawczego są silnie stymulowane przez proces edukacji, a więc dochodzi tutaj do swoistego rodzaju wzajemnego uzupełniania się i poszukiwania rozwiązań, które pozwolą na maksymalizowanie efektów obu procesów⁷.

Wychowanie wpływa także na rozwój kulturalny człowieka. Analizując tą problematykę zwraca się uwagę na to, że za pomocą różnorodnych wytworów pracy człowieka (np. mowa tutaj o utworach muzycznych, obrazach), możliwe jest przekazywanie młodemu człowiekowi wiedzy na temat świata, rozszerzanie jego horyzontów, ukazywanie emocji innych osób, a także prezentowanie, w jaki sposób możliwe jest wykorzystywanie swoich talentów czy też odreagowanie emocji. Ponadto

---

⁶E. Piecuch, *Wychowanie szczęśliwego człowieka podstawowym...*, op. cit., s. 78.

⁷ Cz. Wiśniewski, *Próba identyfikacji źródeł celów wychowania*, Mazowieckie Studia Humanistyczne, Nr 9, 2003, s. 192.

wychowanie powiązane z kulturą pozwala na to, aby nawiązać do historii, umożliwić poznanie danych zwyczajów oraz kształtowanie tożsamości narodowej, lokalnej i indywidualnej. Wydaje się, że wychowanie w tym zakresie również bardzo istotnie oddziałuje na proces edukacji, a przede wszystkim sprawia, że człowiek jest zdecydowanie bardziej obyty we współczesnym świecie i lepiej rozumie procesy, które w nim zachodzą. Wychowanie przekazuje więc wiele doświadczeń, które następnie można wykorzystać na różnorodny sposób – np. po to, aby kształtować swoje zachowania, osobowość, postawy społeczne, kontakty międzyludzkie czy też cele i kierunki swojego rozwoju⁸.

Reasumując powyżej przedstawione zagadnienia, z pewnością należy zwrócić uwagę na to, że wychowanie jest jednym z podstawowych czynników rozwoju człowieka (zwraca się uwagę, że stymuluje ono przede wszystkim rozwój osobowości, rozwój społeczny, rozwój moralny, a także rozwój psychiczny i emocjonalny). To właśnie dzięki wychowaniu człowiek może kształtować swoją osobowość, pewne cechy charakteru, uczy się podejmowania określonych działań i realizowania różnorodnych wartości, a przede wszystkim uczy się funkcjonowania w społeczeństwie. W związku z tym można zauważyć, że rozwój człowieka nie może zostać przeprowadzony bez jednoczesnego jego wychowywania i z tego względu omawiany proces pełni niezwykle istotne funkcje. Jednocześnie konieczne jest zaakcentowanie, iż wychowanie to złożona działalność, która jest podejmowana przez różnorodne środowiska (mowa tutaj przede wszystkim o środowisku rodzinnym, szkolnym czy też innym), a więc jego efektywność zależy od wielu różnorodnych czynników (np. od zaangażowania podmiotów wychowujących, stosowanych technik albo wyznawanych wartości).

Opracowała: Agnieszka Stapor – psycholog szkolny

---

⁸Cz. Wiśniewski, *Próba identyfikacji źródeł celów...*, op. cit., s. 193.

BIBLIOGRAFIA

1. Okoń W., *Nowy słownik pedagogiczny*, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2001.
2. Piecuch E., *Wychowanie szczęśliwego człowieka podstawowym celem rodziców*, Repozytorium, Nr 10, 2016.
3. Pomykało W. (red.), *Encyklopedia pedagogiczna*, Wydawnictwo Fundacja Innowacja, Warszawa 1996.
4. Smetański M., *Charakterystyka wychowania jako procesu pedagogicznego*, Kultura i Wychowanie, Nr 1, 2011.
5. Wiśniewski Cz., *Próba identyfikacji źródeł celów wychowania*, Mazowieckie Studia Humanistyczne, Nr 9, 2003.